

İlkokul Çağı Çocuklarının Söz Varlığının Gelişiminde Masallar

Eda ÖRGE ONUK*

Özet

Dil, insanlara özgü bir iletişim aracıdır. Bu araç sayesinde insanlar kendilerini, isteklerini ve ihtiyaçlarını anlatırlar. İnsanlar sahip oldukları söz varlığının zenginliği sayesinde ise kendilerini doğru ifade edebilme şansına sahip olurlar. Bu noktada masal kitapları çocukların sözcük dağarcığını geliştirmede en etkili araçtır. Çocuklar okul öncesi başta olmak üzere ilkokulun ilk çağlarında kitaplara karşı duyarlılık kazanmakta ve çocuk edebiyatının en önemli unsurlarından biri olan masallarla ilk olarak bu dönemlerde tanışmaktadırlar. Bu nedenle masallar çocukların dil ve sözcük gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. 2012 – 2013 eğitim – öğretim yılında değişen eğitim sistemiyle birlikte masalların önemi daha da artmıştır. Çalışmamız tarama modelinde betimsel bir araştırma olup söz varlığının gelişiminde masallara yönelik literatür taraması yapılarak dil gelişimi ve söz varlığının tanımına ve önemine değinilmiş ve masalların çocukların söz varlıklarının gelişimine hangi açılardan katkıda bulunduğu tanımlanmaya çalışılmıştır. Tespit edilen özellikler Dünya ve Türk masal klasikleri içerisinde örneklerle açıklanmış ve masallar aracılığıyla ilkokul çağındaki çocukların söz varlığını geliştirebilecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu çalışmada amacımız, ilkokul çağındaki çocukların söz varlığının gelişiminde masalların önemini belirtmek ve masallar yardımıyla etkinlikler oluşturarak çocukların kelime ve kavram hazinelerini geliştirmek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil gelişimi, Masal, Söz varlığı.

The Tales In Primary School Students' Vocabulary Development

Abstract

Language is a special means of communication for people. People can express their needs and requests by means of the language. Thanks to the richness of the vocabulary, people will be able to express themselves in a right way. At this point, tale books are the most important resources in the development of childrens' vocabulary. The children gain sensitivity for books in pre-school period and in first years of primary school, so for the first time in these periods they meet tales, one of the most important products of children literature. Therefore, the tales has a crucial role in the development of children's language. This importance has increased more in 2012 – 2013 education year as our education system has changed. This study is a descriptive inquiry in the model of searching, so, at first we had an inquiry and gave the definitions of language development and vocabulary and underlined their importance. Secondly we have tried to define in what ways the tales make contribution to childrens' vocabulary. We explained the identified features in details through the world and Turkish classical tales and we also gave some activity examples that will improve primary school childrens' vocabulary. In this study, our aim is to explain the importance of the tales for primary school children and to improve childrens' word and concept stocks by preparing activities with the help of novels.

Key words: Language development, Tales, Vocabulary.

* Okul Öncesi Öğretmeni. Milli Eğitim Bakanlığı, orges_@hotmail.com

Dil Gelişimi

Eski çağlardan beri dilin tanımı ve edinim süreci hakkında farklı yorumlar yapılmakta, farklı görüşler dile getirilmektedir:

“Dil, insanlar arasındaki iletişimi ve bireyin toplumla bütünleşip kendini ifade edebilmesini sağlayan en önemli araçtır. Dil, bireye düşünce üretebilme, düşüncelerini dışa vurma, bilgi edinme, geçmişini hatırlama, geleceğine yön verme, kişiliğini kazanma, hayatını sürdürme gibi birçok açıdan yardımcı olmaktadır” (Özbay, 2010: 94).

“Dil, sözlü ve yazılı iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü bir düzendir” (Aksan, 1999: 13).

Ergin ise dili şu şekilde tanımlamıştır: “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai müessesedir” (Ergin, 2001: 7). Bu tanımlar gösteriyor ki dil, iletişimi sağlamada en güçlü araçtır.

Dil edinim sürecinde ise üç farklı kuram göze çarpmaktadır. Bu kuramlardan birincisi; dilin öğrenilmesinde pekiştireçler yardımıyla davranışların ortaya çıktığını söyleyen *davranışçı kuramdır*. İkincisi; çocuğun anne ve babasını taklit etmesi ve onların geri bildirimler vermesiyle oluşan *sosyal öğrenme kuramıdır*. Üçüncüsü de; Noam Chomsky'nin temsilciliğini yaptığı dilin genetik bir donanımla oluştuğunu belirten *üretici dil bilgisi kuramıdır*. Buradan da anlaşıldığı gibi çocuk genetik donanımlarla dünyaya gelmekte ve anne babasını taklit edip uygun ve zengin uyarıcılarla karşılaşarak dil gelişimini sağlamaktadır.

Dilin kazanımı iki dönemde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi konuşma öncesi dönem, ikincisi ise konuşma sonrası dönemdir. Çocuk bu dönemleri çeşitli aşamalarla gerçekleştirir. Bunlardan ilki “yeni doğan döne-

mi”dir. Yeni doğan dönemi bebeğin 0-6 haftalık dönemini içerir. Bu dönemde yeni doğanın davranışlarının çoğu istem dışıdır. Ağlama, bebeğin ihtiyaç ve isteklerini belirten ilk ve tek iletişim yoludur. İkinci aşama “gııldama dönemi”dir. Bu dönem 6 hafta ve 3 ay arasındaki dönemi kapsar. Çocuk, sesi ses olarak çıkardığını bilir. Rastgele olarak çıkarılan “a,u,o” ünlü seslerini uzatır. Daha sonra da bu seslerin yanına “h” ekleyerek damak ve gırtlak seslerini çıkarır. Üçüncü aşama “mırıldanma dönemi”dir ve 3 ve 6’ıncı aylar arasında görülür. Bu dönemde bebeğin çıkardığı sesler refleks olmaktan çıkar tamamen amaçlı hale gelir. Diğer bir aşama ise “mırıldanmanın tekrarı dönemi”dir. 6 ve 9’uncu aylar arasında görülen bu dönem ses oyunlarının tekrarı dönemi olarak da ifade edilir. Önceleri “p,b,d” gibi dudaksı ve diş eti patlamalı sesler çoğunlukta iken daha sonra ünlü ünsüz birleşimlerinin tekrarı ile “ba-ba-ba”, “de-de-de” şeklinde sesler de görülür (MEGEP, 2010: 6). 1-2 yaşına gelmesiyle birlikte çocuk ilk sözcüklerini söyler. Çocuğun ilk anlamlı konuşması “baba, dede” gibi tek sözcüklerden meydana gelir. 2 yaşla birlikte çocuk “ Baba gitti”, Anne gel” gibi iki sözcüklü ifadeler kullanmaya başlar. 2-3 yaş dönemi çocuğun üç ya da daha fazla sözcüğü kullandığı dönemdir. Çocuk 3 yaşında işaret sıfatlarını ve işaret zamirlerini kullanarak cümleler kurabilir. 3 ve 4 yaşlarında çocuğun “geçmiş zaman”, “şimdiki zaman” ve “geniş zaman” kullanımı gelişir. Çocuk bu dönemde özellikle geçmiş zaman eklerini daha sık kullanır. 5-6 yaşla birlikte çocuk günlük deneyimlerini anlatabilecek düzeye gelir. Bu dönemde çocuk birbirini izleyen üç emir cümlesinde istenilen şeyleri sırası ile yerine getirebilir, kendi kurduğu cümlelerde özneye uygun fiil kullanabilir ve “ne zaman”, “neden”, “nasıl” gibi soru sözcüklerini içeren soruları yanıtlatabilir. Bu süreci MEGEP (2010) şu şekilde şemalandırmıştır:

Tablo 1. Dilin Kazanılması

DİLİN KAZANILMASI	
KONUŞMA ÖNCESİ DÖNEM	KONUŞMA DÖNEMİ
1.Yeni Doğan Dönemi	1.Ses Sözcük Dönemi
2.Gııldama Dönemi	2.Tek Sözcük Dönemi
3.Mırıldanma Dönemi	3.İki Sözcüklü İfadeler Dönemi
4.Mırıldanmanın Tekrarı dönemi	4.Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi
	5.Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi

Şemadan da anlaşılıyor ki her aşama sırayla gerçekleşmektedir. Bu aşamalar, ailenin kitaplarla sunduğu zengin uyarıcılarla gerçekleştiğinde dil ve kelime hazinesinin gelişiminde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Söz Varlığının Tanımı ve Önemi

Söz varlığı TDK (1997)'de "Bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, vokabüler." olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz ki dili güzel kullanabilmek, kurallarına uygun konuşabilmek ve iyi bir dil bilincine sahip olmak zengin bir kelime hazinesiyle gerçekleşecektir. Bu görev de çocuğun ilk çevresi olan aile ile başlamaktadır. Günümüze baktığımızda çocukların sadece mevcut yaşamlarını idare edebilecek düzeyde kelime hazinesine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum da kendini ifade etmekte zorlanan, dilinin zenginliklerini göremeyen bir nesil ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmacılar dil gelişiminin % 80'nin okul öncesinde kazanıldığını söylemektedir. Okul öncesi dönemin, çocuğun ilgi ve isteklerine cevap verecek şekilde desteklenmesi ilk dil becerilerinin kazanılmasında çok önemli rol oynayacaktır. İki yaşındaki çocuğun banyo kitapları ve sesli masal kitaplarıyla başlayan kelime serüveni, onu ömür boyu sürecek bir dil yolculuğuna itecektir. Bu serüven içinde olan çocuk iyi bir kelime hazinesi sayesinde;

- ❖ Kendini rahat ifade edebilme,
- ❖ Gelişmiş konuşma becerisi sayesinde kendine güvenme,
- ❖ Bilimsel ve kültürel çalışmaları anlama,
- ❖ Okuduğu kitabı, gazeteyi, metni kolayca anlama ve
- ❖ Toplum içindeki itibarını artırma becerilerini kazanacaktır.

Çocuk sözcüklerin anlamını bilme ve kelimeleri doğru ve yerinde kullanma becerileri sayesinde kendini rahatça ifade edebilecektir. Bu bakımdan söz varlığını geliştirme çalışmaları, okul öncesi dönemden başlayıp ilkokulla devam eden bir süreç olmuştur. 36-72 ay çocuklarının eğitimini kapsayan 2006 Okul Öncesi Eğitim Programında 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlarda söz varlığını geliştirme çabaları şu şekilde yer almıştır (MEB, 2006: 40) :

Dil alanı

Amaç 6 Sözcük Dağarcığını Geliştirebilme

Kazanımlar

1. Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder
2. Yeni sözcüklerin anlamlarını sorar.
3. Verilen sözcüğün anlamını açıklar
4. Yeni öğrendiği sözcükleri anlamalarına uygun olarak kullanır.
5. Zıt anlamlı sözcüklere örnek verir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında yukarıda belirtilen kazanımlar Türkçe dil etkinlikleri saatinde kazandırılmaya çalışılmaktadır. Okulda okul öncesi öğretmenlerinin evde de ailelerin desteğiyle öğrencinin en üst düzeyde kelime kazanımı ve kelimeyi anlamına uygun ve Türkçenin temel söz dizimi kuralları içerisinde kullanmasına çalışılmaktadır. Bu süreçte çocukların, çocuk edebiyatı ürünlerini severek dinledikleri ve bu ürünlerle ilgili çalışmalara severek katıldıkları görülmüştür. Özellikle kafiyeli söyleyiş ezgisiyle çocukların hayal güçlerine hitap eden masallar çocukların dikkatini çekmektedir. Masallar; özellikle hayvan masalları, gerçekçi ve hayali masal türleri ile okul öncesi ve ilkokulun ilk yılındaki çocuklara sınırsız kelime ve kavram öğretimi sağlamaktadır.

2012-2013 eğitim - öğretim yılı ile birlikte eğitim sistemimiz değişmiş ve 12 yıl zorunlu eğitim olan 4+4+4 kademeli eğitim sistemimiz yürürlüğe girmiştir. Değişen eğitim sistemiyle birlikte ilkokula başlama yaşı 6 yaşa düşmüştür. İlkokulun ilk yılında yapılan eğitimler okula uyum ve hazırlık kapsamında oyun ağırlıklı olmuş ve okuma yazma çalışmalarına başlangıç birinci sınıfının ikinci dönemine bırakılmıştır. İlkokulun ilk yılındaki çocuklar bilişsel açıdan işlem öncesi ve somut işlemler döneminde olduklarından bu dönemdeki çocuklar için kelime hazinelerini artıracak, dil ve konuşma becerilerini geliştirecek etkinlikler önem arz etmektedir.

Çocuklar sözcükleri ve kavramları okul öncesi dönemde dinleyerek, inceleme yaparak, nesnelere veya resimlerle ilişki kurarak ve şemalar geliştirerek öğrenirken okuma-yazmayı öğrendikten sonra ise okuyarak ve araştırarak öğrenirler. Sözcüklerin ve sözcük gruplarının öğrenilmesi, gerek ana dili gerekse yabancı dili öğrenme ve etkili kullanma sürecinde son derece önemlidir. "Dil öğrenim sürecinde bireyin anlama ve anlatma becerilerini sergilemekte kullandığı sözcük ve sözcüksel grupların bütününe *bireysel söz varlığı* adı verilmekte, bireysel söz varlığının geliştirilmesi ilkökulda Türkçe derslerinin kazanımları arasında yer almaktadır " (Gündoğdu, 2012: 201). Bu kazanımlar 2012-2013 öğretim yılı için geliştirilmiş yeni Türkçe programı olmadığından eski programa göre devam etmektedir. Yürürlükte olan Türkçe (1-5.sınıflar) öğretim programında kelime tanıma ve zihinsel sözlük geliştirme çalışmalarına ayrı önem verilmiş ve ilk okuma - yazma öğretiminden itibaren çeşitli etkinlikler önerilmiştir. Türkçe öğretiminde (1.sınıftan - 5.sınıfa kadar) öğrenme - öğretme sürecine her metin için "anahtar kelimelerle çalışma", "anlamı bilinmeyen kelimelerle çalışma", "metin inceleme", "söz varlığını geliştirme" ve "söz varlığını kullanma" gibi öğrencinin zihinsel sözlüğünü geliştirecek çalışma aşamaları konmuştur (Güneş, 2007: 211).

Söz Varlığının Gelişiminde Masalların İşlevi

Dil edinim sürecinde okul öncesi dönem dil gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde verilen uyarıcıların zenginliği çocukların sözcük dağarcığını geliştirmektedir. Çocuk edebiyatı ürünlerini barındıran kitap-

lar kelime hazinesini geliştirmede en büyük kaynaktır. "Çocuk kitapları okul öncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara zenginleştirilmiş bir dil çevresi yaratan önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir "(Sever, 2003: 28). Bunların başında da masal kitapları gelmektedir.

P. Naili Boratav (1995) masalı, nesirle söylenmiş, dini inanışlardan bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz, anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı şeklinde tanımlamaktadır. Masallar yaşamın ilk yıllarında en çok başvurulan çocuk edebiyatı ürünüdür. Bu kadar önde olmasının nedenini ise Şirin (2007) şöyle açıklamıştır:

"Çünkü masal düşsel yolculuktur. Çocuk, büyüme çağında düş kurar. Hayaldeki arkadaşı ile yolculuğa çıkmaya isteklidir. Çocuğa bu serüveni edebiyatla yaşatmayı başarmak ise edebiyatın gücü ile orantılıdır." Bu düşsel yolculuk içinde çocuklarımız farkında olmadan söz varlıklarına yenisini katmaktadırlar.

Masal kitapları çocukların beceri alanlarına hitap eden vazgeçilmez ürünlerdir. "Okul öncesi dönemde çocukların sözcük dağarcığına uygun masallar anlatılarak çocukların dil becerileri ve yaratıcı özellikleri geliştirilebilir. Özellikle bu dönemde çocuklara anlatılan masalarda, ritim ve taklitlere yer verilebilir. Böylece çocukların dil becerileri, duyu dünyaları zenginleşebilir ve bunlara koşturarak devinimsel becerileri de geliştirilebilir" (Güleryüz, 2006: 195). Masalların giriş bölümünde bulunan tekerlemeler ve uyaklı söyleyişler, masalların içinde bulunan deyimler, ikilemeler ve zıt kavramlar (iyi -kötü kavramları...) çocukların hayal güçlerini geliştirirken yeni sözcükleri de eğlendirerek öğretmektedir.

Çocukların ilgisini çeken bir edebiyat türü olan masallarla dil ve kavram becerileri daha hızlı geliştirilebilmektedir. Çocuklar okuma yazmaya geçmeden önce öğretmenler masal kitapları ile dinleme aracılığıyla etkinlikler yaparken okuma yazmaya geçtikten sonra okuduğunu anlama etkinlikleri yapabilmektedirler. Ayrıca çocuklarla birlikte okunan masallar sonrasında özet çıkarma çalışmaları, masallarla ilgili soru -cevap alıştırmaları da yapılabilmekte ve böylece öğretilmek istenen

kavramlar masallar yardımıyla verilebilmektedir.

Özbay (2010) dil ediniminin özellikle 2-6 yaşlar arasında çok hızlı olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden hayatının ilk kitapları ile karşılaşan 2 yaş çocuğu için sesli masal kitapları olumlu sonuçlar vermektedir. 3-4 yaş çocukları için kafiyeli söyleyişler ve tekerlemeler ilgi çekicidir. Bu bakımdan masalların giriş bölümünde bulunan tekerlemeler çocuklar için vazgeçilmez ürünlerdir.

Söz varlığının gelişiminde masalların işlevini aşağıdaki masal örneklerinde açık bir şekilde görebiliriz. Bu örneklerde masalların dil bilgisi, eş ve zıt anlamlı kelime, deyim ve kavram vb. öğretiminde ne derece etkin bir rol oynadıkları gözler önüne serilmektedir.

BREMEN MIZIKACILARI

Bir zamanlar yaşlı ve yorgun bir eşek varmış. Sahibinin onu artık daha fazla beslemek istemediği ortaya çıkmış. "En iyisi buralardan gitmek " diye düşünmüş eşek. "Bremen'de şarkıcılık yaparım. Bazıları anırmamı pek bir beğenirdi zaten." diye düşünmüş...

Böylece bir sabah erkenden yola çıkmış. Bir süre yürüdükten sonra iki büklüm bir köpek karşılaşmış. "Artık sahibime aıda yardımcı olamayacak kadar yaşlandım," demiş köpek eşeğe.

"Sahibim de artık beni beslemiyor." Eşek gülmüş. "Benimle Bremen'e gelse şarkıcı oluruz," demiş. Yola koyulmuşlar. Çok geçmeden bir damın üzerinde üzgün oturan bir kedi görmüşler. "Çok yaşlandım, fareler bile dalga geçiyorlar" demiş kedi. "Sen de bizimle gel." demiş eşek. "Sesin hala güçlü çıkıyor, şarkı söyleriz Bremen'de." Bağıra bağıra şarkılar söyleyerek yola devam etmişler. Bir çiftlik evinin yakınlarından geçerken kendi seslerinden yüksek bir sesle irkilmişler. " Kuk-ku-rikuuuuuuuuu!...Sonum geldi!" diyormuş iri bir horoz. ...

(www.birincisınıf.net)

5-6 yaşlarındaki çocuklar somutlaştırarak ve yaparak - yaşayarak öğrenirler. Resimli masal kitapları çocuklara kavram öğretiminde ideal çocuk edebiyat ürünleridir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi hayvan adlarını çocuklara kolaylıkla öğretme şansı tanınmaktadır.

Okumayı yeni öğrenen ilkökul birinci sınıf öğrencileri için masal kitapları, okumayı sevdiren çocuk edebiyatı ürünleridir. İlkoku-

lun ilk yılı ile birlikte okuma yazmayı öğrenen çocuk masallar sayesinde kitaba karşı duyarlılık kazanırken kelime hazinesine yeni kelimeler de katar. Masal kitaplarıyla zaman geçiren çocuk okumayı daha çabuk öğrenir, masal anlatma çalışmaları ile dili kullanma şansı da yakalar. Masal metinleri ile okuduğunu anlama çalışmaları, kelimeleri doğru okuma ve anlama çalışmaları ve kelime tamamlama çalışmaları yapılabilir. Ayrıca masal metinlerini canlandırma çalışmaları yapılarak öğrencilere öğrendikleri kelimeleri yerinde kullanma olanağı da sağlanabilir.

Masallar sanatsal özellik taşıyan ve zengin söyleyişe sahip edebiyat ürünleridir. Masallar okurlarına dilin aynı anlama gelen farklı söyleyişleri (eş anlamlı kelimeler) ile karşılaşma imkanı sunarlar. Zengin söyleyişe örnek olarak aşağıdaki masalı gösterebiliriz.

KELOĞLAN İLE DEVLER

"Bir varmış bir yokmuş, eski zamanların birinde, bir nine ile oğlu varmış. Kafası kel olduğundan, herkes o oğlana Keloğlan dermiş.

Keloğlan, keyfine çok düşkünmüş, sabah erkenden kalkar, akşamlara kadar sinek avlar, fare kovular, daha güneş batar batmaz, uyuz kediler gibi ocak başına büzülmüş. İş, güç ne yaparmış, ne de severmiş.

Yaşlı annesi, oğlunun bu miskin, bu tembel huyundan çok dertliymiş. Birçok kereler, yahut sayısız defalar uyarmış, ama Keloğlan hiç aldırış etmemiş, sinekleri avlamaya, tavukları kışlamaya, dev gibi fareleri de kovalamaya devam etmiş.

O kadar tembellik ediyormuş ki, keçileri ile eşeği bile yaylıma götürmemiş, hayvancıklar açlıktan ölmüş.

Yaşlı annesi, artık daha fazla dayanamamış, oğlum, uşağım dememiş, almış eline kocaman bir sopa düşmüş peşine. Neresine gelirse pat pat vurmuş. Neredeyse, Keloğlan'ın kafası kırılmış....."

En Güzel Keloğlan Masalları'ndan (İperk 2001) alıntıdır.

Yukarıdaki masalda altı çizili sözcüklerde aynı anlama gelen kelimelerin farklı söyleyişleri görülmektedir. Bu masalda ayrıca "oğul" - "uşak" gibi farklı yörelerde aynı anlamı veren ifadeler de yer almaktadır.

Masallar içinde bulundurduğu deyimler ile dilin güzelliklerinin keşfedilmesine yardımcı olurlar. Masalların deyim öğretimine yaptığı katkıyı görmek için aşağıdaki masalı örnek gösterebiliriz.

AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA

"Ağustosböceği bütün yaz

Saz çalmış, türkü söylemiş.

Karakış birden bastırınca

Safak atmış zavallıda.

Bir şey bulamaz olmuş yiyecek,

Koca ormanda ne bir kurtçuk, ne bir sinek.

Gitmiş komşusu karıncaya:

— Aman kardeş, demiş, hâlim fena; Bir şeycikler ver de kışı geçireyim. Yaz gelince öderim,

Hem de faizi maiziyle; Ağustos geçirmem bile. Ödemesem böcek demeyin bana. Karınca iyidir hoştur ama Eli sıkıdır: Can verir, mal vermez.

— Sormak ayıp olmasın ama demiş; Bütün yaz ne yaptınız?

— Ne mi yaptım? demiş ağustosböceği; Gece gündüz türkü söyledim.

Fena mı ettim sizce?

— Yoo, demiş karınca, ne mutlu size; Ama hep türkü söylemek olmaz; Kışın da oynayın biraz."

(Konat 2006: 250)

Yukarıdaki masalda geçen altı çizili örnekler çeşitli deyimleri içermektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi çocuklar masallar sayesinde anlatıma güzellik katan söz öbeklerinin anlamlarını öğrenme şansı bulmaktadır.

Masalların bir diğer yararı da çocuklara bazı zaman eklerini öğrenme fırsatı sunmasıdır. "Öğrenilen geçmiş zaman ekli fiiller" bu zaman eklerinin başında gelir, çünkü öğrenilen geçmiş zaman eki masallarda en çok kullanılan zaman ekidir. Aşağıdaki masalı bu duruma örnek olarak gösterebiliriz.

FARELİ KÖYÜN KAVALCISI

"Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellalken, pireler berberken, ben annemin beşiğini tıngır mungır sallarken; ülkenin birinde bir köy varmış. Halkı mutluluk içinde yaşarmış. Günlerden bir gün köyün bütün evlerine fareler dolmuş. Binlerce fare köyün sokaklarında, evlerde dolaşıyorlarmış. Yatak

odasına gitseler, mutfağa girseler farelerden geçilmiyormuş. Ne bulurlarsa yiyorlarmış. Halk ne yapacağını şaşırıp kalmış. Köy muhtarından bu işe bir çare bulmasını istemişler. Muhtarın da elinden bir şey gelmiyormuş. Böylece köyün adma fareli köy denmiş. Fareli köyün çocukları da, bu pis yaratıklardan bıkmışlar..."

(İlkokuma.com internet sitesinden alınmıştır.)

Masallarda benzetmeler ve abartılı söyleyişler sıkça görülür. Bu özellikleri ile masallar çocuklara kelimelerin farklı anlamlarını öğretirken çocukların anlatım becerilerini de geliştirir. Anlatım becerileri gelişen çocuklar daha etkili tasvirler yapabilirler. "Keloğlan ve Sihirli Tas" masalını da bu duruma örnek gösterebiliriz.

KELOĞLAN VE SİHİRLİ TAS

"Irmağın kenarına gelip oltasını salmış. Öğleye doğru kocaman bir balık tutmuş. Pulları gümüş gibi parlak, gözleri cam gibi aydınlık, güzel mi güzel bir balıkmış bu..."

(Gümüş Gözlü Dev (Efe: ty) adlı Kitaptan alınmıştır.)

Masalların söz varlığını geliştirmede yaptığı bir diğer önemli katkı da "zıt kavramlar" ve "değer yargılarını içeren kavramlar"ın öğretilmesinde görülmektedir. Zıt kavramlar ve değer yargılarını içeren kavramlar genelde soyut kavramlardır. 5-6 yaş dönem çocuklarına soyut kavramların öğretilmesi oldukça zordur. Ancak resimli masal kitapları sayesinde bu soyut kavramların öğretilmesi kolaylaşabilir. Bu bakımdan soyut kavramların öğretilmesi konusunda masallar hem okul öncesi çocukları hem de ilkokul dönemi çocukları için ideal bir üründür. Güzel ve çirkin masalı bu duruma iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Güzel ve çirkin

"Bir zamanlar zengin bir tüccar varmış. Üç kızı olan bu tüccarın kızlarının ikisi son derece bencilmış. Ama üçüncüsü, yani adı Güzel olanı hem iyi hem de sevgi doluymuş. Bir gün tüccar, gemilerinin şiddetli bir fırtınada battığı haberini almış. Zavallı adam varını yoğunu kaybetmiş, geriye bir tek kasabadaki küçük evi kalmış. Aç gözlü iki kardeş bu durumdan hiç hoşlanmamışlar. Yatakta yatmak ve oflayıp puflamaktan başka bir şey yapmaz olmuşlar. Evin bütün işleri Güzel'e kalmış. Bir za-

man sonra tüccar kayıp gemilerinden birinin limana ulaştığını duymuş. Haberin doğru olup olmadığını öğrenmek için yola çıkmadan önce kızlarına, dönüştü size ne hediye getireyim, diye sormuş. Açgözlü iki kardeşin neşeleri hemen yerine gelmiş...”

www.okulevi.com sitesindeki Güzel ve Çirkin masalından alıntıdır.

Yukarıdaki masalda altı çizili sözcükler değer yargılarını içeren kavramlara ve zıt kavramlara örnek gösterilebilir. Resimli masal kitaplarındaki resim - metin ilişkisiyle güzel – çirkin gibi kavramları okul öncesi çocuklarına ve ilkokulun ilk yılındaki çocuklara öğretmek daha kolay olacaktır.

Şimdi de masallarla yapılabilecek örnek uygulamalara yer verelim.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı: Nesi var

Amaç: Özellikleri verilen kelimeyi bulabilme

Yaş düzeyi: 7

Uygulama: Bir öğrenci sınıftan çıkartılır. Öğretmen ve öğrenciler önceden okudukları masalda geçen bir sözcüğü seçerler. Öğrencilerle birlikte seçilen kavramın özellikleri belirlenir. Dışarıdaki öğrenci sınıfa gelir. Nesi var diye soru sorar. Diğer öğrenciler kavrama ulaştıracak özellikleri söyler. Ebe olan öğrenci bu kelimeyi tahmin eder.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı: Şarkı söyleyelim

Amaç: Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder.

Yaş düzeyi: 5

Uygulama: Öğrencilere sınıf kitaplığından bir masal okunur daha sonra çocuklara okunan masalın özelliklerini taşıyan bir şarkı öğretilir. Öğrencilerden şarkıda geçen anlamını bilmedikleri kelimeleri söylemeleri istenir.

Örnek Uygulama:

Etkinlik adı: Bilmeceler oluşturulm

Amaç: Sözcükleri farklı yapıda sözel ürünler oluşturacak şekilde kullanabilme

Yaş düzeyi: 8

Uygulama: Öğretmen öğrencilerden okudukları masalla ilgili bir kelimeyi ya da bir masal kahramanını anlatan bilmeceler oluşturmalarını ister.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı: Yanlış bul

Amaç: Dikkat edilmesi gereken sözcüğü fark edebilme

Yaş düzeyi: 6

Uygulama: Öğretmen masalın belli özelliklerini içeren bir boyama sayfası dağıtır. Bu sayfa içerisinde masalla ilgili yanlış özellikler de bulunur. Örneğin 'Bremen Mızıkacıları' adlı masaldaki hayvanların bulunduğu boyama sayfasındaki hayvanlardan biri kaplan olarak verilir. Öğretmen sayfayı dağıttıktan sonra öğrencilerden masalı hatırlamalarını, boyama sayfasındaki hayvanların hangilerinin masalda geçtiğini bulmalarını, boyama sayfası içindeki yanlış tespit etmelerini ve (x) işareti ile işaretlemelerini daha sonra da boyama sayfasını boyamalarını ister.

Örnek Uygulama:

Etkinlik adı: Masal oluşturma

Amaç: Yeni öğrendiği sözcükleri anlamına uygun olarak kullanabilme.

Yaş düzeyi: 10

Uygulama: Öğretmen önceden üzerinde konuşmak istediği kelimenin altını masal metni içerisinde çizer. Masal okunduktan sonra bu kelimenin anlamı hakkında öğrencilerle kısa bir sohbet yapılır. Sonrasında da öğrencilerden öğrenilen bu sözcük ya da sözcük grubu ile ilgili sözcüğün anlamına uygun bir masal oluşturmaları istenir.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı: Deyimleri bulalım.

Amaç: Dikkat edilmesi gereken sözcüklerin /söz öbeklerinin anlamını açıklayabilme.

Yaş düzeyi: 10

Uygulama: Öğretmen öğrencilerden dağıttığı masal metnini okumalarını ve masal içindeki deyimlerin anlamlarını yazmalarını ister.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı : Bil bakalım

Amaç: Tahmin ettiği durumu /olayı ayrıntılarıyla açıklayabilme.

Yaş düzeyi: 6

Uygulama: Öğretmen seçtiği bir masalı resimlerini göstererek okur. Masalın sonunda durur. Öğrencilerden masalın nasıl biteceğini tahmin etmelerini ve bunu açıklamalarını ister. Açıklamalar bittikten sonra masalı okur. Masalı doğru tahmin eden öğrenciler alkışlanır.

Örnek Uygulama

Etkinlik adı: Kelime kutusu

Amaç: Verilen sözcüğün anlamını açıklayabilme.

Yaş düzeyi: 10

Uygulama: Okunan masalda geçen ve öğretmenin dikkat çekmek istediği kelimeler kutuya konur. Öğretmen masalı okur. Sonrasında sınıfı 2 gruba ayırır. Masal içerisinde yer alan kelimelerin bulunduğu kelime kutusundan bir kelime çekilir. Öğrencilerden çekilen kelimenin anlamını açıklamaları istenir. Daha fazla kelimenin anlamını bilen grup oyunu kazanır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu bölümde, çalışma sonucunda elde edilen çıkarımlara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve tartışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmada amacımız, ilkökul çağındaki çocukların söz varlığının gelişiminde masalların önemini belirtmek, çocukların kelime ve kavram hazinelerini geliştirmelerinde masalların hangi açılardan bize yardımcı olacağını belirlemek ve masallarla ne tür etkinlikler yapılabileceğini saptamak olacaktır. Yaptığımız çalışmadan aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Yeni eğitim sistemimizle birlikte çocukların okula başlama yaşı aşağıya çekilmiştir. Bu nedenle çocukların kendilerini rahat ifade edebilmeleri için çocukların kelime hazinelerini genişletmek, dil ve konuşma becerilerini geliştirmek daha fazla önem arz etmektedir. Bu yüzden çocukların hayal ve ilgi dünyasına

cevap veren çocuk masallarının okulda ve evde çocukların dünyasına girmesi gerektiği görülmüştür. Çünkü masallar hayvan adları, doğaya özgü kelimeler ve değer yargıları vb. kavramları içerisinde bolca barındırmaktadır. Bu özellikleriyle masallar özellikle okul öncesi ve ilkökul birinci sınıf çocuklarına sözcük dağarcıklarını geliştirmelerine yardımcı olacak olanaklar sunmakta ve böylece dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Güleriyüz (2006) de okul öncesi dönemde çocuklara sözcük dağarcıklarına uygun masallar anlatılarak çocukların dil becerilerinin ve yaratıcı özelliklerinin geliştirilebileceğini, özellikle bu dönemde çocuklara anlatılan masalarda, ritim ve taklitlere yer verilerek çocukların dil becerilerinin ve duygu dünyalarının zenginleşebileceğini ve bunlara koşut olarak devinışsel becerilerinin de geliştirilebileceğini belirtmiştir.

Masallar deyim öğretimine de önemli katkı sağlamaktadır. Masallar, içinde barındırdığı deyimler ile dilin güzelliklerinin keşfedilmesine yardımcı olmaktadır. Çetinkaya (2007) da masalarda zengin bir söz varlığı bulunduğunu ve anonim olan bu ürünlerde deyim, atasözü, ikileme, yenileme ve pekiştirme sözcüklerinden bolca yararlandığını dile getirmiştir. Ayrıca Çetinkaya bir masalda bir durum için kullanılan ifadelerde bile bir zenginlik görüldüğünü belirtmiş ve pek çok masalda sadece "yola çıkmak" yerine "yol almak, yola koyulmak, yolunu tutmak, yollara düşmek..." gibi ifadelerin de kullanıldığını bu duruma örnek göstermiştir.

Masalarda benzetmeler ve abartılı söyleyişler sıkça görülmektedir. Bu özellikleri ile masallar çocuklara kelimelerin farklı anlamlarını öğretmekte ve çocukların anlatım becerilerini geliştirmektedir.

Masalların söz varlığının gelişmesine yaptığı bir diğer önemli katkı da içerdiği konuları itibariyle zıt kavramların öğretilmesini kolaylaştırmasıdır. Günay (1992) da çalışmasında, masalarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ve çirkinliğin, zenginlik ve yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ve olumsuzun mücadelesinin anlatıldığını belirterek bu görüşümüzü desteklemiştir.

Ayrıca masalların okurlarına dilin aynı anlama gelen farklı söyleyişleri (eş anlamlı keli-

meler) ile karşılaşma imkânı sunduğu da görülmektedir.

Masallar dilbilgisi öğretiminde yer alan zaman eklerini öğrenme fırsatı da sağlamaktadır. “Öğrenilen geçmiş zaman eki” masallarda en çok kullanılan zaman eki olarak bu eklerin başında gelmektedir.

Çalışmamız bize masallar üzerinden birçok etkinlik yapılabileceğini ve bu etkinlikler sayesinde çocukların hem eğleneceğini hem de kelime hazinelerine yeni kelimeler katabileceğini göstermektedir. Masallarla yapılabilecek etkinlikler ise şu şekildedir: Birinci sını-

fın ilk dönemindeki çocuklar okuma yazma bilmedikleri için bu dönemde masallarla ilgili şarkı oluşturma çalışmaları, masal kahramanları veya onların özelliklerine yönelik boyama çalışmaları ve masalı yarım bırakıp tahmin etme çalışmaları yapılır. İkinci ve daha üst sınıflardaki çocuklar ise okuma ve yazmayı bildikleri için bu çocuklarla okunan masallarla ilgili yeniden masal oluşturma çalışmaları, okuduğunu anlama çalışmaları ve dil bilgisi öğretimine yönelik çalışmalar yapılabilmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1999). *Anlam Bilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bremen Mızıkacıları, <http://www.birincisınıf.net> (24 Nisan 2012 tarihinde erişilmiştir).
- Çetinkaya, Z. (2007). *Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi*. Doktora Tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Efe, A. (t.y.) *Gümiş Gözlü Dev*, Konya: Enes Kitap Sarayı.
- Ergin, M. (1992). *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Fareli Köyün Kavalcısı, <http://İlkokuma.com> (22 Nisan 2012 tarihinde erişilmiştir).
- Güleriüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Günay, U. (1992). *Masal, Türk Dünyası El Kitabı 3 (2. Baskı)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Gündoğdu, A.E. (2012). İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 201- 217.
- Güzel ve Çirkin, <http://www.okulevi.com> (22.04.2012 tarihinde erişilmiştir).
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılanma*, Ankara: Nobel Yayınları.
- İpek, E. (2001). *En Güzel Keloğlan Masalları*, İstanbul: Papatya Yayınları.
- Konat, B. (2006). *Okul Öncesi Eğitiminde Üniteler, Özel Hafta ve Günler*, İstanbul: Duru Yayınları.
- MEB. (2006). *36-72 Aylık Çocukları İçin Okul Öncesi Eğitim Programı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi MEGEP (2010). *Gelişim Alanları 2*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe Öğretimi Yazıları*, Ankara: Öncü Kitap.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (1997). *Okul Sözlüğü*, Ankara: Milliyet Yayınları,1997.

Extended Summary

There is a language in each society on the world which was formed by the society's own characteristics and this language is the most important means of communication providing people to communicate among each other.

After the birth, a child tries to learn the language by imitating the people around him or her and this language is universal at first. A child's language starts to have a form when he or she starts to talk at the age of one or two. The child's language, in this period, carries the characteristics of the society he or she lives in. A child makes simple sentences with two words such as 'Mother come' at the age of two, and at the age of three, he can use three or more words in his sentences. A child can make sentences by using marking adjectives and marking pronouns when he is three years old. 'Simple past tense', 'present continuous tense' and 'simple present tense' usage of child develops at the ages of three and four. The child also uses plurals at this period. At the ages of five and six, a child can tell his daily experience and his language is nearly the same as an adult's.

We know that the 80 % of language development occurs between the ages of 0 – 6, therefore, the parents and the teacher have an important role here. In this period, children's vocabulary must be raised to the highest level, and this will be possible only through the tales as children like listening and reading them very much. The tales have visual and lingual characteristics and these characteristics make children's learning more enjoyable. Especially folk tales enable primary school children to learn about their culture and cultural values. Moreover, there are newly published tales for pre-school and first grade children and these tales help children to learn numbers, colours and places faster by establishing relations with pictures.

Tales are literature products which have extraordinary events and extraordinary people such as daemons, fairies and giants. Tales also call upon to indefinite times with form words such as 'in the past time' but in fact, they reflect the real life. Teachers can apply to the tales very often because of their rich content. Tales improve children's vocabulary with their wide language, content and construct. A child who has widened his vocabulary, also strengthens his capabilities of understanding and telling. In this way, the child will be able to express himself easier in the future and he will have self confidence. Therefore, our ministry of education has taken this matter seriously and put some aims in to the programme in order to improve children's vocabulary. These aims and acquisitions has taken place in education programmes starting from the pre-school period.

Our education system has changed in 2012 – 2013 education period and from now on the students will have a 12 year compulsory education. There are some innovations in our education system with this system, for example students start primary school at the age of six and this was pre-school age before. Students do not start reading and writing activities in first term, but they do them in second. There has not been a change in Turkish Education Programme so far, so teachers go on as before. 2005 Turkish Education Programme is still in operation, and the studies which will improve children's vocabulary are present in this programme. It was aimed to speak Turkish better and accurately through these studies.

The children learn how to read and write at the ages of seven and eight and these ages are the first years of primary school. The children are familiar with pre-school children literature products because they listen them from their parents. However in primary school they are closer and in one to one interaction with books, so there are fast developments in their word stocks. The children, who improve their language and concepts with the help of books, can learn how to read earlier. Therefore the tales are used not only at Turkish lessons of schools but also at homes, and they have more importance than the other literature products.

Children like tales because of their exciting construct and different way of saying. People of all ages like tales and this means many studies can be done through the tales. We can give these studies as example: a study can be done about understanding what you read, drama studies can be done in the first years of primary schools because young students like playing roles so much. We can also do a word completing study by giving the first letters of some important words and want students to write the rest of the word. Such a study will help students to read and understand the words better. These studies are done at the end of the reading activity of the tales so they can help students to use the words they have learned from the tales. Doing these studies through tales will motivate the children and simplify their learning new words. The activities done through the tales quicken especially 6-year-old first grade students' language development, they also make the new words permanent in word stucks.

We can list the benefits of tales as here: tales give children the opportunity of meeting synonyms of some words in their own language. Children can also learn different expressions that give the same meanings in different local dialects. Moreover they can learn the idioms and the meanings of some word groups that beautify the expression. Another important contribution of the tales to the development of vocabulary is that they can reflect antonyms and cultural concepts easily. Children can meet some words, word groups, doublings and comparisons through the tales for the first time. The tales widen children's word stucks with comparisons, idioms and exaggerated sayings, and these factors strengthen children's expression abilities. All these properties show us clearly how the tales are important for the primary school children whose language abilities and word stucks are developing rapidly.